

«ГОМІН, ГОМІН ПО ДІБРОВІ»

2 червня 2013 року виповнилося 85 років з дня народження видатного маestro Леопольда Ященка – лауреата Шевченківської премії, знаного композитора, музикознавця, піснетворця, незмінного керівника Етнографічного хору «Гомін», фольклорного ансамблю «Криниця», невтомного борця за розвиток та популяризацію української народної пісні.

Цю знакову подію відзначає не лише славетна родина Леопольда Ященка та Лідії Орел, не тільки наші хорові колективи, а й уся співуча Україна. Без жодного перебільшення Ященка називають людиною з пісенної легенди, живою сопілкою, іноді навіть диваком. Адже серед сучасників навряд чи знайдеться ще хтось подібний, про кого ходило б стільки легенд з нашого реального життя.

Леопольд Ященко закінчив музичне училище ім. Глієра, історико-теоретичний факультет Київської консерваторії ім. П. Чайковського та аспірантуру. Успішно захистив дисертацію на тему «Українське багатоголосся», а згодом видав чимало книжок про український спів.

Напередодні 85-річного ювілею я взяв інтерв'ю у Леопольда Івановича.

– Пане Леопольде! З яким настроєм, думками Ви зустрічаєте своє 85-ліття?

– Дякую Богові, що дожив до такого віку. Я вважаю, що ці роки не марно прожиті, я їх наповнив змістом і далі є що робити, є про що говорити, є що співати. Пісень багато, пісні гарні, усіх ми їх, звичайно, не переспіваємо, але хоча б невеличку децилю треба перенести у наш вік, щоб люди могли їх самі почути, а ще краще самі заспівати.

– У Вас є сили і завзяття, слава Богу!

– Слава Богу, що я дожив до такого віку. Ще багато недоробленого, багато що чекає свого вирішення.

– Ви прожили велике, многотрудне й надзвичайно цікаве життя, знали злети і падіння, було багато радостей і печалей, були успіхи й невдачі в житті. У Вас була також і незаперечна слава. Вас знають не лише в столиці Києві, в Україні, багато українців на різних континентах, адже коли я працював на Всесвітній службі Радіо Україна, у літературно-мистецьких передачах часто звучали українські народні пісні «Гомону», «Криниці» та діалоги з Вами.

Пане Леопольде! А що для Вас було найголовнішим у житті: родина, діти, онуки, українська пісня, любов, як така до жінки, дружини, до України, до людей. Чи можливо взагалі про все це сказати, якось узагальнити, поміркувати зараз, щось виділити, на чомусь акцентувати увагу?

– Так, зараз важко щось виділити тому, що всі захоплення не заперечують одне одному. Вони доповнюють мою чащу життя. Звичайно, якщо врахувати мій фах – попереду бачимо народну пісню, бо я їй присвятив все своє життя, незважаючи на перешкоди, які були. Отже маю й надалі продовжувати цю справу.

– Тож народна пісня залишається з Вами й понині і, звичайно, Ваша прекрасна родина. Пане Леопольде! Розкажіть, будь ласка, так коротко-лаконічно про себе, про свою світоглядну й професійну діяльність в царині української національної культури. Адже у Вас великий досвід музикознавця, збирacha народних пісень. Ви до тонкощів знаєте багатоголосся хорового співу, секрети та скарби української народної пісні.

— Ми насправді володіємо багатющими скарбами, але треба враховувати, що всі ці надбання здебільшого лежать у шухлядах на папері і треба все це виводити і виносити у світ, щоб люди їх чули, щоб вони працювали, ці пісні. І це дуже важливо саме у наш час. Ми знаємо: наступає науково-технічний прогрес. Він змінює наш побут, умови, в яких звучить народна пісня. Причому це відбувається досить швидко, протягом одного покоління. Років п'ятдесят тому наш побут був зовсім іншим. В ті, минулі часи село ще співало не на чиєсь там замовлення, а відчувало таку потребу і молодь співала. На жаль, часи змінюються, мабуть, не в кращий бік, але ми намагаємося те, що можна, утримати, відродити. Сподіваємося, воно знайде свого споживача. Сотні й тисячі пісень, які нині є надбанням нашого народу, творилися в умовах самообслуговування, тобто у ті часи, коли ще не було ні театру, ні кіно, ні концертних естрад. Була вулиця, була сім'я, побут і там пісні реалізувалися в звичаях. Є ще й зараз такі села, де зберігаються ці звичаї, спасибі тим людям, які розуміють своє багатство, але їх стає все менше і менше, село порожнє, молодь виїздить на заробітки. Зараз частіше в Києві серед молоді виявляються такі традиції. Є молоді люди, які мають освіту, але відчувають потребу в збереженні пісні і їздять по селах, в експедиції, записують народні пісні від односельчан, а потім їх співають у Києві, але вони співають в концертах, «напоказ». Це теж добре, але хотілося б, щоб пісні звучали не лише на сцені. Ми намагаємося це робити своїм колективом. Ми почали організовувати наш колектив фактично на схилах Дніпра, просто неба на землі. На Великден 1969 року вперше зібрались співати веснянки, а далі — свято Купала, колядки та щедрівки співав ансамбль «Веснянка» з університету, був хор «Жайвір» і ми долучилися до цього. Я на той час працював в Академії наук, їздив по селах,

записував народні пісні, а потім ці пісні пропонував колективам, які були в Києві.

– Яким чином Ви все це записували, адже на той час не було записуючої техніки?

– Це цікаве питання! Пригадую, як це було. Ми ходили від села до села пішки з блокнотами і олівцями в руках. Перші експедиції мені запам'яталися, бо це було на Сумщині. Потрібно було записувати мелодію нотами. І не кожну пісню можна «вловити» швидко, були складні твори. Повторювали багато разів. Таких пісень, як там, я більше ніде не чув:

«Березо, березо, листячко дрібненьке,
Листячко дрібненьке, з кореня тоненьке
Так тую березу, хто хоче ламає,
А мене молоду, хто хоче, той лає.»

Про життя, про жіночу долю почули й записали багато гарних пісень. Бували ми й на Полтавщині, і в Карпатах їздили. Мали всілякі пригоди, особливо в Карпатському краї. Ми там багато цікавого почули, побачили, записали. На жаль, у мене це тривало до 1968 року. Тоді мене звільнили з роботи, формально було зазначено – за підпис колективного листа, направленого до ЦК КПРС та радянського уряду з протестом проти закритих судилищ над українськими патріотами. Серед інших цього листа підписав і я. Чимало патріотів, як і я, позбулися роботи і зазнали поневіряння. Якби я покаявся, міг би повернутися на роботу, але був таким упертим, що стояв до кінця. А коли я опинився без роботи, потрібно було десь заробляти. Довелося працювати муляром на будівництві у Києві й на периферії, був на «вільних хлібах», а тим часом я не забував, для чого вчився, яка моя професія, що повинен робити першочергово. Бував у музеї Івана Макаровича Гончара (приватний музей), до нього горнулася

патріотично налаштована молодь. Там гуртувались колядницькі ватаги, які ходили містом. Іван Макарович давав дещо з народного одягу. А потім стало питання, що робити далі? Недалеко від садиби Гончара влаштовувались веснянки з власної ініціативи. Розучували «Кривого танцю», бралися за руки, водили танок. Співали таку пісню – «Розлилися води на чотири броди», і тут же перед нами Дніпро розкинувся. Як це нам усім імпонувало! Відчули, що саме цього нам тоді не вистачало. Іван Гончар, даючи українські костюми зі своєї колекції, стежив, щоб не було в одязі мішанини різних районів чи областей. Серйозно підходив до цього питання. Після веснянок бралися до підготовки свята Іvana Купала. Враховуючи те, що потрібні обрядові пісні, спеціально приурочені до цього свята, ми почали систематично збиратися за Дніпром, де тепер квітуча алея парку.

– Пане Леопольде! Попередньо Ви говорили, що збирали українські народні пісні, їздили по Україні і ми тепер виконуємо ці пісні в Києві. Ви згадували пісню про першу світову війну з с. Охматів Жашківського району на Черкащині.

– Так, це пісня «Сітить місяць, світить ясний, та ще й ясная зоря». Уявіть собі, це село було знамените, там співав Порфирій Демуцький, який організував відомий Охматівський народний хор із жителів села. Той хор співав і народні пісні, і духовні твори. Коли вони приїздили на гастролі до Києва, то давали концерт у залі «Купеческого собрания» (нинішня філармонія), а потім співали всенощну у Володимирському соборі. І тут поєднувалися народний спів і академічний та духовні твори. Там бував у гостях і Микола Лисенко, яому вони показували свої твори. В Охматові також була і дитяча хорова група, яка виконувала окремо свої пісні. Пісні, які ми почули в селі, не ввійшли до збірників Демуцького «Народні пісні

Київщини». Це наводить на думку, що пісня на місці не стойть, вона рухається, вона передається від одних людей до інших. Пісенний процес іде, пісні кочують, ходять від села до села і навіть через кордони «перескакують». Такі приклади є. Українці, котрі емігрували до теперішньої Румунії, понесли наші пісні аж за Дунай і там їх співають.

– Пане Леопольде! Є така історична праця Володимира Голобуцького «Гомін, гомін по діброві». До речі, його син Ігор Голобуцький співає у нас у «Гомоні» й фольклорному ансамблі «Криниця». Він просвітянин, художник, один із ветеранів хору. Розкажіть, будь ласка, про людей хору «Гомін», про головних діючих персонажів: хто вони по службі, по роботі, можливо, це якісь дивні люди, що співають на ентузіазмі, можливо, у них якась душевна потреба?

– Це переважно люди старшого віку. Часто буває так: поки людина працює, має інші турботи, а коли виходить на пенсію, з'являється вільний час і приходить співати. І ми їм раді, тому що вони щось успадкували від свого старшого покоління і мають навички співу. На жаль, у нас мало молоді. Є у нас Іван Дебелюк – інженер-будівельник, Михайло Гуць – професор-філолог, ще працює, але приходить співати. Товариство «Просвіта» нещодавно нагородила його найвищою своєю нагородою – «Будівничий України». Є у нас доктор наук, академік Віктор Андрійчук. Він працює з студентами, але знаходить час, співає з нами. Серед ветеранів можна назвати вчителів Марію Чередник, Ніну Гавриш, Тетяну Красюк з Броварів. Є люди різних професій – журналісти, медики, інженери, художники, історики, взагалі люди найрізноманітніших професій. Жінок, звичайно, більше, як і в кожному колективі.

— Леопольде Івановичу! У Києві, на радість, є багато хорових колективів, окремих ансамблів, гуртів, але Етнографічний хор «Гомін» і фольклорний ансамбль «Криниця» мають своє обличчя, свою манеру співу, свій репертуар. «Гомін» допомагає відроджувати давні українські народні пісні, традиції, звичаї, обряди. Тут співає багато освічених цікавих людей, звучать і духовні твори. Нові пісні про голodomор, про визвольні змагання українців, козацькі та чумацькі пісні й думи. На мою думку, хор «Гомін» має особливий репертуар. Є Ваші авторські роботи, народні пісні, академічні твори, Ваші обробки пісень. А якщо проаналізувати репертуар інших колективів і наш, то є чимала різниця. Такого багатошого репертуару не має жодний колектив Києва і не лише Києва, адже окремі твори мають дохристиянське, язичницьке походження. Візьмімо ті ж колядки, щедрівки та купальські пісні. Вони унікальні за своїм походженням і заслуговують на увагу академічних інститутів з питань фольклору та етнографії.

— По-перше, ми намагаємося робити так, щоб у нас були відповідні пісні на всі випадки життя. А життя складне і крім звичаїв та обрядів бувають і сумні події, як у суспільстві, так і в кожній сім'ї. Відповідні пісні ми маємо не тільки на веселі народні свята, а й на сумні події, зокрема, до пам'яті жертв більшовицького терору. У Биківні люди збираються на поминки в кінці травня. Ми відчуваємо, що відповідних пісень не вистачає. Нам все охопити важко, але беремо те, що нам під силу. Зрозуміло, всього не охопиш, але ми взаємно себе доповнюємо тому, що ми співаємо те, чого не співають інші. І навіть серед духовних творів у нас є такі пісні, які нам під силу, які люди можуть співати з пересічними голосами.

— Леопольде Івановичу! «Гомін» і «Криниця» виконують і календарні пісні до Різдва, Нового року, а потім ідуть веснянки, гаївки, великодні твори, купальські свята. Ваш найвеличніший авторський класичний твір — це «Купальська ніч», яку тепер виконують відомі українські колективи. Розкажіть про створення цього багатошого твору.

— Я всього не пам'ятаю. Добре знаю, що свято Купала особливе, сповнене романтикою, чогось казкового, такого, що спонукало людей творити легенди по тих мавок, що згадувала у «Лісовій пісні» Леся Українка. І настрої відповідні відчувають люди, які приходять на це свято. Воно відрізняється від інших своєю суттю, своїм єднанням з природою. От і «Купальська ніч». Тут важливо було, щоб пісня не тільки ілюструвала свято Купала, а щоб вона сама створювала відповідний настрій і тут треба було поєднати оповідну манеру, використати декламацію, що ми й робимо. Так підказує характер пісні. Це пояснити важко. Це творчий процес. Я тільки знаю наперед — мені допомагає те, що у мене мелодія, музика іде попереду слова. Коли у мене музичні образи є, тоді я знаю, які слова, якого характеру, якого розміру, тобто музика веде перед. Це творча удача.

— І на завершення можна сказати, що Ви маєте величезний життєвий досвід, на Ваших очах чимало співаків замовкли назавжди, відlinули, мов журавлі у небеса. Це Борис Сіренко, Яловець, Мітченко, Кириченко, люди, з якими я співав у «Гомоні» — Марія Мельниченко, Володимир Мусієнко. Чимало фахівців Вам допомагали під час репетицій, зокрема Валентина Команчук, Ірина Джола, Вікторія Швець, а нині Вам сприяє і допомагає гарний фахівець Леся Потіцька. Чи маєте Ви відвагу передати свій

дорогоцінний скарб, хор «Гомін», і самому стати добрим, мудрим наставником?

— Тут треба однодумця, тому що кваліфікованих диригентів у нас багато, а таких, котрі б спеціалізувалися на народних звичаях не в концертному варіанті, а саме на народному співі — це рідкість. У консерваторії цього не навчать, в музучилищах також. Їх всіх навчають для сценічної роботи. Скажу по секрету, що мені допомогло те, що я з дитинства тугий на вухо. У мене, на жаль, фізичний слух порушений. Як я став музикантом — сам дивуюся. Фактично виходить так — музику я чую, але не так, як усі нормальні люди. Я ці тонкощі, можливо, не схоплюю, але я ловлю головне — коли я працюю з хором, я персонально кожного співака не чую та чую партію окремо: це сопрано, це альт, тенор. Виходить так, що кожний колектив має свою стелю, свої можливості. Те, що нам потрібно для масових свят, для масового вжитку, хоч не всі задоволені, але ж головне — це любов до пісні. Це серйозне питання — за рахунок чого поповнювати колектив. У нас виходить так, що кількість завжди йде за рахунок якості, що ми цілий рік «на ногах», на подіях, у нас немає відпусток. Ми на це йдемо свідомо, бо у нас таке завдання і я не можу допустити, що наближається літо, чи свято Купала, розбіглися люди і немає з ким співати. Так у нас не буває. Ми намагаємося діяти. Коли ми в Гідропарку сходимося на початку липня (шостого чи сьомого числа) на свято Купала, то приходять колишні учасники. Вони там бачать своїх друзів і знайомих, вони пам'ятають цю дату і ми відчуваємо себе, як одна родина. Вітаємося, обіймаємося, співаємо разом.

— Леопольде Івановичу! Ви користуєтесь величезною пошаною у людей, Ви — Шевченківський лауреат, відомий музикознавець, кандидат наук, але про свою сім'ю говорите зовсім скромно, адже у Вас прекрасна сім'я: дружина Лідія

Орел – відомий етнограф, народознавець, написала чимало книг. Справжніх фоліантів про фольклор, побут і народні звичаї. Вона об'їхала всю Україну, навіть була у моєму рідному селі Озерщині Бородянського району Київщини. Масте двох синів. Отже, розкажіть про Вашу родину.

– Одружився я не дуже молодим, маючи досвід. Я вже знат, що мені потрібно. Про те, що Лідія Орел може бути моєю дружиною, я почав думати ще тоді, коли побачив її у публічній бібліотеці Академії наук у вишиваній сорочці, яку їй мати подарувала на день народження Я повз таких дівчат не проходив. Це одне, а друге те, що вона справді виявилася гарною, розумною, працьовитою. Син Тарас також композитор, але він виховувався вже в інші часи, інший запас вражень. Змалку ходив у музичну школу, вчився грати і в цьому розумінні він, звичайно, набагато вище від мене. Коли я поступав у музичне училище, то нот не знат, нічого не знат, а вже мав атестат зрілості. Який з мене композитор! Але я все надолужував самостійно. Тарас попав до Німеччини теж цікаво. Приїхав якийсь німець в рамках обміну кадрами. Він не чекав запрошення, сам прийшов до нього, познайомився, заграв свої твори. Німець йому повірив і підтримав. Це все добре, але у Мюнхені, це Баварія, де він зараз живе, є невеличка українська громада. Там влаштовують українські вечори. Наші артисти, зокрема Вікторія Лук'янець, інші. Він з ними має контакти, але все одно, це не те, що потрібно. Він знаходиться не в рідній стихії. Що він там може нового сказати, коли він там зовсім новачок? Але Тарас бере участь у вечорах, концертах, пише свої твори. В ін. чимало написав музики на вірші Івана Франка. Другий син, Іван, знає іноземні мови: італійську, англійську, водить екскурсії по Києву, працював у Музеї народної архітектури і побуту екскурсоводом. Склалося, до речі, так, що

довелося звідти звільнитися разом з Лідією Орел, бо там пройшли небажані кадрові зміни. Ветеранів музею звільнили з роботи, серед них архітектори, мистецтвознавці, етнографи. Новий директор курс бере на шоу-бізнес, а музей занедбаний, грошей немає на реставрацію історичних пам'яток. Ситуація дуже не проста.

– А де офіційно відбудеться Ваш ювілейний вечір?

– У Центрі художньої та технічної творчості «Печерськ» за адресою: вул. Московська, 3 (станція метро «Арсенал») у середу 5 червня з 18:00. Влаштуємо концерт, сподіваємося, що там ми зможемо реалізувати хоч частину своєї програми. Я професіоналів багато не кличу, у нас є свої солісти, буде цікаво.

– Дякую за інтерв'ю! Хай Вам щастить!